

Богдан БОДНАРЮК

**СИРИЙСЬКЕ ЧЕРНЕЦТВО IV – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ VII ст.:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ, ДУХОВНО-СВІТОГЛЯДНІ
ОРІЄНТИРИ ТА АСКЕТИЧНА ПРАКТИКА (IV)**

У статті автор розглядає комплекс проблем, пов'язаних з витоками, особливостями становлення і розвитку раннього православного чернецтва на території Сирії. Також висвітлюються організаційні засади, духовно-світоглядні орієнтири та аскетична практика сирійських чернечих общин, які сформувались і набули усталених традиційних форм протягом IV – першої половини VII ст. Крім того, автор аналізує типи, види і форми чернечої аскези, поширені саме в сирійських спільнотах подвижників євангельської самоти.

Ключові слова: Схід, Сирія, сирійське чернецтво, православна аскеза, аскетична практика, чернечі общини, сирійські святі.

Богдан БОДНАРЮК

**СИРИЙСКОЕ МОНАШЕСТВО IV – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ VII вв.:
ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ, ДУХОВНО-
МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ
И АСКЕТИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА (IV)**

В статье автор рассматривает комплекс проблем, связанных с истоками, особенностями становления и развития раннего православного монашества на территории Сирии. Также освещаются организационные основы, духовно-мировоззренческие ориентиры и аскетическая практика сирийских монашеских общин, которые сформировались и приобрели устоявшиеся традиционные формы на протяжении IV – первой половины VII вв. Кроме того, автор анализирует типы, виды и формы монашеской аскезы, распространенные именно в сирийских сообществах подвижников евангельского уединения.

Ключевые слова: Восток, Сирия, сирийское монашество, православная аскеза, аскетическая практика, монашеские общины, сирийские святые.

Bohdan BODNARIUK

**SYRIAN MONK IV - THE FIRST HALF OF VII CENTURY:
ORGANIZATIONAL PRINCIPLES, SPIRITUAL AND IDEOLOGICAL
ORIENTATIONS AND ASCETIC PRACTICE (IV)**

In this article the author examines the complex problems associated with leaks, specialities of the formation and early development of Orthodox monasticism in Syria. Also highlights the organizational principles, spiritual and ideological orientations and ascetic practice in Syrian monastic communities that were formed and became a well-established traditional forms during IV - the first half of VII century. Moreover, the author analyzes the types, kinds and forms of monastic asceticism, that was common in the Syrian ascetic solitude evangelical communities.

Study author – date issues carried out by the use of a wide range of written sources as the origin of the Eastern and Western, and the thematic literature based on modern scientific concepts and innovative research approaches in the world syrolohiyi.

It also filed a separate comprehensive description of the essential terms of information content such sources as the lives of the saints. The evidence contained in hagiographic writings, primarily related to everyday realities, customs and traditions of the ascetic life of Orthodox monasticism Syria of late antique and early the early Middle Ages.

However, the author analyzes the number of the most important reasons and prerequisites that have influenced contemporary Syrian monk, and led to his spiritual, philosophical and theological transformations focused primarily on the teachings of Nestorius patriarch. It Nestorianism, and the author quite convincingly argues in this article, resulted in radical opposition Syrian monastic communities of the local bishopric.

The confrontation between the monks and bishops on the verge of VI-VII centuries reached its peak and led to a substantial weakening of the whole Syrian Church Institute, including – power and prerogatives of the patriarch of Antioch. On the other hand, and this aspect is as thoroughly illuminated by the author, especially forms of ascetic practices and spiritual asceticism Syrian hermit turned a kind of consequence of searching the ways of salvation within their own ethno-national ideologies and ethical priorities.

Keywords: *East, Syria, Syrian monasticism, Orthodox asceticism, ascetic practice, monastic communities, Syrian saints.*

Проблематика, піднята у попередніх публікаціях , зумовлює необхідність подальшого розгляду питань, пов'язаних з історією сирійського чернецтва до початку арабських завоювань. Отже, продовжуючи висвітлення сирійської агіографії, потрібно підкреслити, що життєписи Іоанна Ефеського тісно примикають до того типу житійних збірок, які одержали назву патериків. Сирійська ранньосередньовічна аскетична література налічує декілька патериків. У першу чергу доцільно згадати працю несторіанського письменника другої половини VII – початку VIII ст. Ананішо “Рай отців”; це – оброблений переклад декількох грецьких (візантійських) патериків [149, с.8]. Оригінальною антологією є твір письменника IX ст. Фоми Маргського “Книга начальників” [165, с.70]. Вона присвячена подвижникам монастиря Бет Абе, які займали високе ієрархічне положення в Несторіанській Церкві Сирії. Популярними у V-VI ст. в чернечому середовищі були т.зв. пустельні Життя Марини [142], Св. Марії Єгипетської [165, с. 72] (див. мал. 1), Хіларії, доньки ромейського імператора Зенона [149, с. 9].

Сирійською мовою збереглося й дві версії Житія Св. Василя Великого: одну фахівці приписують його другу Св. Амфілохію Іонійському (див. мал. 2); інша, на думку вчених, складена наступником Св. Василя на архієпископській кафедрі – Гелладієм [49, с. 9]. В чернечих обителях VII ст. читалось Житіє Св. Григорія Назіанзіна, написане Григорієм Кесарійським [165, с. 78]. В сирійських рукописах означеної епохи містяться також переклади трьох Житій зі збірки “Філофей”, записаної блаж. Феодоритом, єпископом Кирським, Житіє Св. Іларіона Великого, Життєписи преп. Якова Нисибійського (див. мал. 3) та Св. Пелагії Антіохійської, наверненої в християнство Іоанном Маюмським [165, с. 80-81]. На відміну від єгипетських, палестинських і візантійських Житій, рання сирійська агіографія, починаючи з Житія Симеона Юродивого, насичена реальними історичними фактами, документальністю викладу, місцевим побутовим колоритом; в Житіях сирійських святих, крім аскетів і настоятелів, фігурують, наприклад, протокоміт Емесси, дамаські купці, ковалі з Антіохії, фрускарій – хазяїн придорожньої таверни, мандруючі артисти тощо [149, с. 9].

На особливу увагу заслуговує збірка, датована 1197 р. і переписана у монастирі Бар Сауми неподалік Мелітени для бібліотеки цієї обителі [142, с. 37]. Збірка складається з 78 різних агіографічних текстів. Фоліант з 452 аркушів відкривається Житієм Бар Сауми, складеним його учнем Самуїлом. Варто підкреслити, що ім'я Бар Сауми – засновника сирійського монофізитства, ченця й аскета – користувалось в епоху Середньовіччя значною популярністю у вірмен та ефіопів. З цим пам'ятником у збірці сусідить Житіє Св. Симеона Стилита; далі налічуються Життєписи Св. Петра Івера (див. мал. 4), єпископа Гази й Маюма, Мар Асьї (Лікаря), Св. Малха з Клісми, Ханнана, Іоанна Телльського, Іоанна Калібіта, Авраама Кидонійського, блаж. Археліда, Якова Серугського, Св. Аверкія, єпископа Іерапольського (див. мал. 5). В кінці фоліанта міститься історія купця із селища Паддана, неподалік міста Харрана, який вирушив у торгових справах до Константинополя, а став ченцем, і уривки з творів письменника-гностика Бар Дайсана (154-222) [149, с. 10].

Більшість творів агіографічної літератури зберігають, як відомо, свідчення з біографій аскетів, подвижників і святих. Сирійські Житія V-VII ст. не стали винятком. Однак набагато більше інформації репрезентують церковні історії та хроніки. Разом з тим, продовжуючи після стовпництва характеризувати види і форми чернецтва Сирії, можна зупинитись на ісихаствах, використовуючи дані саме історичних джерел.

Мал.1. Св. Марія Єгипетська. Іконографічне зображення у візантійському стилі, XIX ст.

Серед сирійських самітників такий важкий подвиг, як відмова від “використання дару слова”, несли Акепсим і Саламан. Стосовно Акепсима джерела констатують, що він у виключних випадках все ж говорив і, наприклад, коли місцевий єпископ запропонував йому сан пресвітера, не відмовився від цього, пояснивши: він незабаром помре, а якби мав сподівання прожити довше, то відмовився б від пропозиції [35, с. 18]. Натомість Саламан демонструє взірць повного досконалого мовчазника. Коли єпископ того міста, до якого належало рідне селище ченця – Каперсана, прийшов під “вхід” оселі, збудованої ним на східному (лівому) березі Євфрату, і запропонував Саламану стати священиком, той не відповів нічого. Коли односельці виявили бажання забрати ісихаста до себе і, “проломивши” його хижу (в ній не було ні вікон, ні проходу

й подвижник лише раз на рік пролізав з-під стіни свого притулку для поповнення харчових припасів), швидко перенесли самітника через ріку, то він, – розповідає Феодорит Кирський, – не учинив спротиву й не виказав згоди [35, с. 19]. Коли жителі селища на протилежному березі повернули подвижника до його хижі, він продовжував мовчати. Отже, за словами блаж. Феодорита, Саламан “показав себе істинно мертвим для цього життя” [35, с. 19].

Такий самий подвиг, щоправда лише на п’ять років, прийняв на себе й Лімней, учень авви Фалассія. Проте він, як і Саламан, як і багато інших сирійських аскетів V-VI ст., несли ще й “подвиг затвору”, загороджуючи до себе у помешкання вхід. Крім того, притулок, де подвизався Лімней (на горі поблизу селища Таргала), не мав навіть даху, і самітник жив просто неба [35, с. 21-22]. За свідченням джерел [99, с. 138; 114, с. 206-208], затворництво в сирійських пустелях мало поширення ще з середини IV ст.; але аскетична практика під відкритим небом – принципово нова ознака подвизання місцевих анахоретів, яка спостерігається з кінця V ст. [119, с. 150]. Одночасно “осроенські самітники” об’єднали

зі схимою воскизм лише без “мандрів відлюдненими місцями”. Така “синтезна” форма сирійського чернечого подвижництва отримала назву “субдівалізм” (“subdivales”) [215, с. 76].

Першим субдівалом, про якого згадують писемні джерела Сходу [99, с. 141; 114, с. 220-223], став Яків Великий (в сирійських манускриптах VII-IX ст. його ім'я транскрибується як Мар-Яков д-Кафра-Рехіма; “Кафра Рехіма” – назва села неподалік гори, біля підніжжя котрої він підвизався). За даними, наведеними ієромонахом Анатолієм (Грисюком), Яків Великий усамітнився поблизу гори, а далі – на горі, розташованій від єпископського міста Кирра на 30 стадій (це дорівнює майже 4 римським милям або 5,9 км) [119, с. 151]. Аскет підвизався “на виду у всіх, не маючи ні хижі, ні намету, ні хащів, ні огорожі, ні дерева; він мав дахом над собою одне небо, й залишаючись відкритим для всіх несприятливих дій погоди” [119, с. 151-152]. “Були часи, пише блаж. Феодорит, коли його мочив сильний дощ, були часи, коли [подвижника] холодили сніг та мороз, за іншої погоди пекли й палили промені сонця, – і все це праведник переносив терпляче і, борючись мовби в чужому тілі, ревно намагався перемогти свою природу” [35, с. 162].

Далі автор “Історії боголюбців” констатує: “Часто по три дні і по стільки ж ночей проводив він під снігом, який, під час молитви, вкривав його до того [стану], що не видно було жодних клаптиків одєжі його. Часто сусіди, розгрібаючи сніг, що навалило по груди, заступами й лопатами, знаходили старця, який лежав під снігом, і піднімали його” [35, с. 169]. Такий “вид” житла Яків обрав не для того, щоб полегшити до себе доступ і природно не через любов до слави: він “керувався виключно смиренням, воліючи, аби його життя було [проходило] перед очима всіх і, заподіюючи собі через це іноді великі муки” [35, с. 140].

Традицію Якова Великого підхопили Св. Даниїл (підвизався на горі Галаш) [201, с. 96], Яків Малий (усамітнився біля селища Німуз) [201, с. 104], Св. Євсевій (жив на вершині гірського хребта, неподалік села Асихі, біля “муру, складеного з каменю без глини, щоб піддати себе ще більшим змінам температури”) [201, с. 108], а також дві жінки – Марина та Кира (останні, щоправда, практикували анахорію у приміщенні без даху, носили довгі покривала й важкі вериги, допускали до себе лише жінок раз на рік – в день П'ятидесятниці; з чоловіків Марина й Кира приймали тільки блаж. Феодорита – для сповіді) [195, с. 290-293]. Близькими до “воскизму” залишались Св. Маріс (мешкав у надзвичайно сирійській гірській хижі) [216, с. 67], Св. Марон (мав оселю з волосистих шкір у гаю, де колись здійснювались язичницькі жертвоприношення

опайдолам) (див. мал. 6), Св. Домніна (жила у “наметі” зі стеблин меліси, без вогню та світильника) [216, с. 70], хоча за багатьма формальними ознаками аскетичного подвигу їх можна вважати й субдівалами.

Потрібно також звернути увагу, що частина сирійських подвижників кінця V-VI ст. не задовольнялась навіть “звичайним життям просто неба”, і шукала суворіших форм аскези. Прикладом може слугувати Фалалей, який на початку VI ст. підвизався на пагорбі (цей поширений серед чернецтва Сирії звичай символізував “моральний культ висоти” [181, с. 215]) у 20 стадіях від Гавал (місто розташовувалось на південному прикордонні старої римської провінції Сирія I). Анахорет вигадав своєрідне “удосконалення” в практиці аскези – т.зв. сидіння в колесі [201, с. 151-152]. Не менш оригінальним “винахідником” виявився Св. Варадат (див. мал. 7). Він попервах усамітнївся у ящику, вдвічі меншому за його зріст, а згодом, приставши на вмовляння тодішнього Антіохійського архієпископа Феодота (419-422), почав подвизатися на землі (можливо, на камені) з піднятими догори руками, у суцільному шкіряному мішку (в джерелах використовується слово “хітон”) з двома отворами: перший – для рота і носа, щоб дихати; другий – для випорожнення [35, с. 145].

Чи не головною особливістю ранньосередньовічного сирійського подвижництва виступає тяга неопітів до індивідуалізованого подвигу в межах суворої аскетичної практики. Наприклад, Поліхроній, учень Зебінаса, не носячи вериг, “аби не власти у погорду”, молився по 7-8 годин безперервно, потайки уночі “кладучи у темряві на плечі свої важкий корінь дуба” [35, с. 166]. Те саме він робив і вдень, коли нікого не було [35, с. 166]. Самітники, звісно, не любили, коли їх турбували за молитвою. Той самий Феодорит, єпископ Кирський, відзначає: “Якщо справедливо рабу перед володарем і прохачу перед суддею вести себе пристойно, то я, приступаючи [звертаючись] до Бога, вічного мого Господа й найправеднішого Судді, чи не мушу чинити з усім благоговінням, не звертатись під час молитви до співрабів і не заводити з ними довгих бесід?” [35, с. 182]. Зі свого боку поважний церковний історик приєднує й психологічне пояснення такого ставлення ченців до молитви; це – “любов і прихильність до Возлюбленого, споглядання Його і насолода Його любов’ю” [35, с. 183]. Взірцевим сирійським анахоретом-“молитовником” у V ст. був Св. Антонін [203, с. 49].

Симптоматичним є й те, що з другої половини V ст. пустельне самітництво Сирії починає доволі активно трансформуватись у киновію. Першою ознакою стала поява у старих авторитетних

Мал.2. Св. Амфілохій Іконійській. Іконографічне зображення XI ст.

анакоретів т.зв. келійників [203, с. 53]. Під кінець V ст. більшість сирійських пустель та гір “вкрились численними чернечими обителями” [212, с. 238]. Одним з перших киновійних осередків стала, як відомо, знаменита обитель “незасинаючих”, заснована на Євфраті преп. Александром (361-433). Цей аскет був родом з Азії, “перші роки свого життя провів на островах Архіпелагу, після чого залишався певний час у столиці, проходячи службу під начальством префекта urbis, а згодом – префекта praetorio. Проте часте читання Євангелія змусило його покинути світ і вирушити до Сирії” [119, с. 155]. Його прибуття в країну позначене 380 р. [119, с. 155]. Чотири роки преп. Александр перебував у гуртожитному монастирі Св. Ілії, після чого обрав шлях анахорета і жив усамітно сім років [221, с. 129].

Вийшовши зі схими, преподобний несподівано перетворився на місіонера і з метою проповідництва почав мандрувати Месопотамією. Як фіксує його Житіє, саме він на вернув Раббулу, майбутнього знаменитого єпископа Едесси [221, с. 129]. Проте “місіонерський період” у його біографії теж виявився нетривалим. Ще майже через п’ять років аскет знов міняє свої життєві пріоритети. Джерела достатньо послідовно висвітлюють його подальшу подвижницьку діяльність: “І ось, зібравши навернених ним у християнство та ченців у кількості 400 осіб у заснований ним на правому березі Євфрату монастир, [Александр] збільшив звичайне седмичне число служб до 24 – за кількістю добових годин. Мотивував він подібний розпорядок біблійною розповіддю про світотворення, [саме] тим, що Господь від [самого] початку поділив день і ніч на 24 години, у які й слід воздавати Богу належне славослів’я, далі проріканням Спасителя (Мф. 18: 22) про те, що брату, котрий скоїв гріх, потрібно відпускати [гріхи] до 70 разів по 7 разів (тобто 70 x 7 = 490; сакральність цієї цифри обґрунтована в Каббалі – Б.Б.), а тому і нам варто стільки ж возносити молитов із коліноскхиленням, янгольським славослів’ям, оспіваним при народженні Спасителя (Лк.2, 14), щоб жоден вищий ступінь молитовного возношення, вказаний у Святому

Письмі, не залишився недосягнутим” [41, с. 309].

“Оскільки, говориться нижче у джерелі, безперервності богослужіння через слабкості людської природи й потреби її у відпочинку та сні, що є невикорінною, не можна було досягти, то преп. Александр розділив зібраних ним 400 насельників свого монастиря на 4 низки [групи], які й мінялись у справі піснеспіву... Вибравши із середовища свого незасинаючого братства найбільш бадьорих та сильних, спочатку в кількості 70, потім у кількості 150, й покинувши решту [ченців] у монастирі під управлінням свого учня Трофима, він почав другу апостольську подорож по Месопотамії. Головним чином нивою його діяльності була прикордонна країна [Осроена]. Звідси, вирушаючи у Пальміру, Александр повернув до Антіохії. В цій метрополії [ромейського] Сходу Александр був ще раніше, 404 р., щоб викрити незаконне поставлення Порфірія. Цього разу престол Антіохійський займав Феодот, але подвижник від такої заміни нічого не виграв. Рішучий реформатор, суворий цензор моралі й звичаїв, він розпалив проти себе всю владу міста – цивільну та духовну. На нього впали численні докори, утиски, скарги ... Врешті-решт, преп. Александр, взявши із собою 24 ченці, прибув до Константинополя, де і заснував [другий] монастир акимітів біля церкви Святого Міни” [41, с. 309-310].

Візантійські джерела VI-VIII ст. констатують, що з VI ст. столичні обителі сирійських “незасинаючих” почали процвітати [52, с. 420; 110, Col. 964]. Крім того, третій ігумен константинопольських акимітів Маркелл (родом з осроенської Апамії), відомий у зв’язку з подіями епохи виникнення євтихіанської ересі, доклав багато зусиль для поширення даної аскетичної практики [110, Col. 985-987]. Будучи особисто в дружніх стосунках з преп. Александром, Маркелл допоміг йому зміцнити новий монастирський інститут шляхом церковної легітимізації Статуту [110, Col. 987]. На терені самої Сирії авторитету й популярності набула велика акимітська обитель (киновія) преп. Публія Зевгамейського (309-382) [216, с. 303]. Згідно з джерелами на початку VI ст. вона мала два відділення – “грецьке” та “сирійське”. Перше очолював Феотекн, друге – Херей з Кукузи [216, с. 304]. Крім монастиря преп. Публія пошаною в V-VI ст. користувався й аскетерій преп. Феодосія Антіохійського, зведений на території Північної Сирії. В різні часи тут підвизались Елладій (був настоятелем, а згодом – єпископом Тарса), Св. Ромул Марафонський, Св. Віз тощо [119, с. 52]. Третє місце серед центрів сирійського акимітства займав монастир Євпрепія (розташовувався у передмісті Антіохії), четверте – Басмул, де довгі роки жив авва Варсума [119, с. 160].

Мал.3. Преп. Яків Нисибійський. На іконі XVI ст.
подвижник зображений як адепт воскizmu.

Для регламентації життя та побуту насельників киновій, знаменитий “учитель, проповідник, поет, коментатор Святого Письма й рішучий оборонець Христової віри” Св. Єфрем склав низку творів, зокрема, ґрунтовні “Подвижницькі настанови” в семи розділах, які значною мірою дають можливість реконструювати й осмислити аскетичні традиції та духовні реалії сирійського чернечого загалу V-VII ст. Наведемо декілька уривків з цього його дидактико-напучувального опусу, котрі відображають ключові морально-етичні й світоглядні пріоритети святителя.

У першому розділі, який має назву “Заклик до покаяння і співдіяння спасінню” знаходимо наступне. “1. Прийдімо, улюблені, купуймо, поки ще можна щось купити. Прийдімо, здобудьмо життя вічне, купімо спасіння душ наших. Набудьмо прекрасну думку – прагнути Царства і раю. 2. Подвизайтеся в цю одинадцятую годину! Поспішайте, щоб не опинитися вам поза зачиненими дверима. Вечір наближається, і Той, хто дає нагороду тим, які Його шукають (Євр. 11:6), йде у великій славі віддати кожному згідно з його ділами. Покаймося, брати, поки маємо час. 3. Послухайте, що каже Господь: Велика радість буває між Янголами Божими над одним грішником, що кається (Лк. 15:10). Чому лінуєшся,

грішнику? Чому впадаєш у відчай? Якщо небеса радіють, коли каєшся, то чого тобі боятися? Янголи радіють, а ти лінуєшся? Архангел звіщає покаєння, а ти боїшся? Нероздільна Трійця, Якій ми поклоняємося, кличе тебе, а ти сумуєш?!

4. Поплачмо трохи тут, щоб не плакати там у муках. Христос прийде зненацька, як страшна блискавка. Тоді кожен отримає згідно з ділами своїми; кожен пожне те, що посіяв. Усі станемо перед судом Господнім з непокритою головою, і кожен відповідь перед Суддею за себе. Тої години ніхто нікому не зможе допомогти. Кожен зі страхом і трепетом очікуватиме вироку Божого. 5. Чому зневажаємо Святе Писання і Слова Христові? Чуєте, що каже Господь? Слово, яке Я вирік, судитиме його дня останнього (Іоанн 12:48). Що то за Слово? – Його Святе Євангеліє та інші Святі Писання святих Пророків і Апостолів. Не зневажаймо написаного. Бо небо й земля перейдуть, але слова Мої не перейдуть (Мт. 24:35).

6. Прийдімо, улюблені, віддаймось морю Божих щедрот, поки не настав той страшний день. Сам Господь кличе нас: Прийдіть до Мене всі ..., і Я облегу вас (Мт. 11:28). Усіх запрошує, бо всіх хоче спасти. Не вагайтесь ніхто, адже Він каже: Того, хто до Мене прибуде, Я не відкину (Іоанн 6:37). А яким є той, що прямує до Нього? Таким, що слухає Слово Його і заповіді Його виконує. Отже прислухайтесь і визнайте перед Ним свої провини, бо страшно впасти в руки Бога живого (Євр. 10:31). 7. Покайся, грішнику, і з відвагою покладися на безмежну любов Христа, Який сказав: Я прийшов кликати не праведних, а грішних на покаєння (Мт. 9:13). Покайся, поки є час, щоб не зазнати ганьби на страшному суді, де зі страхом предстоятимуть тисячі тисяч Янголів і святих, – і розкриються книги діянь, і таємне стане явним. Суддя всесильний, судилище неблаганне, – діла перед очима, – і вогненна ріка. Подумай над усім тим і поспіши спастися. (...)

19. Не втішайся цим життям. Нехай на вустах у тебе завжди буде псалом, бо коли згадується ім'я Боже, тікають геть біси. Якщо берешся

Мал.4. Св. Петро Івер (Грузинський), єпископ Гази та Маюма. Ікона XVIII ст.

до праці, нехай уста твої промовляють псалом, а ум нехай молиться. Сам Господь закликає всіх тут готуватися до іншого життя. Так і чинімо, а якщо спіткнемося і впадемо в гріх, гоїтимемо те сльозами, поки ще є час для каяття. Час покаяння короткий, Царству ж Небесному немає кінця! (...) 27. Ми, браття, – духовні купці, шукаємо коштовної перлини, якою є Христос – наш Спаситель, скарб, який неможливо вкрасти. Не лінуймося, стараючись здобути цю перлину. Блаженний, тричі блаженний той, хто ревно трудився, щоб здобути її! Проте вельми жалю гідний і бідний той, хто був недбалим: і сам не здобув він Єдиного для всіх Творця, і не дозволив Господові здобути себе. (...)

29. Ми також – добре насіння, засіяне Творцем неба і землі, Вседержителем – Христом. Ось наблизився час жнив і серпи вже в руках женців: вони лише чекають, щоб Владика дав знак. Глядіть же, аби не виявились ми куколем, не були зв'язані окремо від пшениці й вкинуті до вічного вогню (Мт. 13:30). (...) 33. Усвідом ще й ось що, брате! Тих братів, котрі вчора були й говорили з нами, сьогодні вже нема. Їх покликано до Господа їхнього й нашого, щоб кожен із них показав своє придбання. Бачиш, що таке вчора і що таке сьогодні: вчора минулося, як ранішній цвіт; подібно до вечірніх сутінок, промайне й сьогодні. Розглянь надбання своє, чи добре воно перед Богом? Як швидко біжить бігун, так минають і дні наші. Блаженний той, хто день у день збагачується з набутку свого на життя вічне! Ти чому не дбаєш, улюблений? Чому лінуєшся? Пощо упиваєшся лінощами, як вином?" [5, с. 543-552].

В другому розділі трактату – “Уроках про покаяння”, святий вдається до пристрасного моралізаторства: “1. Горе мені! Як мені соромно! Всередині я не такий, яким зовні виглядаю. Насправді я лише маю благочестивий вигляд, але не маю сили, що її дає благочестя. Як наблизитись мені до Господа Бога, Який знає сокровенні тайни мого серця? Маю відповідати за стільки негідних діл, що, навіть стоячи на молитві, боюся, аби з неба не зійшов вогонь і не спалив мене. Однак не впадаю у відчай, бо уповаю на щедроти Божі. (...) 4. Не кажи: “Сьогодні згрішу, а завтра покаюся”. Краще покайся сьогодні, бо не знаєш, чи доживеш до завтра. 5. Согрішили ми? Покаймося, тому що Господь приймає покаяння тих, що каються правдиво. 6. Коли согрішить брат, – радо викриваємо його; а коли самі, – не раді викриттю. (...)

9. Чи знаєте, що сльози бувають троякі? Бувають сльози про речі видимі. Такі сльози дуже гіркі та суєтні. Бувають сльози покаяння, коли душа забажає вічних благ: такі сльози дуже солодкі й корисні. Бувають

сльози розкаяння там, де плач і скрегіт зубів (Мт. 8:12), – такі сльози гіркі й марні, адже яка з них користь, коли вже збіг час для покаяння? (...) 20. Судитимуть і пусте слово. А що таке пусте слово? Віра на словах, без діл. Людина вірить і визнає Христа, але нічого того не робить, що наказав Христос. Пустим буває слово і тоді, коли людина сповідається, але не виправляється, коли говорить, що кається, але знову грішить. І поганий відгук про іншого є пустим словом, бо переказує незнане й небачене” [5, с. 559-563].

Останній, сьомий розділ опусу – “Поради подвижникам”, є найбільш чітким і конкретизованим з точки зору статутних формулювань. “1. Початок чернечого зречення – страх Господній; чернець, який не має його, опиниться поза воротами Царства Небесного. Початок доброго життя для ченця – пізнання Бога; незнання Бога затьмарює душу ченця. 2. Добрий спадок для ченця – невинність і святість; втрачає спадщину Отців той чернець, який їх не має. 3. Подвиг для ченця – вивчення Писань і виконання Заповідей Божих; без цього чернець не подвижник. 4. Їжа для ченця – чинити волю Божу; смачні наїдки не поставлять ченця перед Христом, бо вони йдуть до нутра і виходять геть (Мт.15:17). 5. Ноги ченця нехай стирають церковні сходи, а не вештаються безчинно з дому в дім. 6. За порадою нехай йде чернець до розумного; порада нерозумного хай не замешкує в серці його.

7. Чернець, який чуває з псалмами і духовними піснеспівами, проганяє від себе нічні мрії; чернець, який гордиться своїми добрими ділами і безпечно спить, – готує для себе пастку. 8. Мужній чернець хрестом Христовим уникає диявольських сітей. 9. Чернець, який схилився до землі і бачить лише земне, в усьому поводитьсь по диявольськи – противиться заповідям, лукавить, сам собі догоджає. 10. Думка ченця нехай завжди буде спрямована на добро. Вправи для ченця – добрі помисли. Чування ченця приборкують нечисті помисли. 11. Нива, яку обробляє чернець, – добра душа, яка приносить євангельський плід. І чернець, який на ній працює, першим куштує з її плоду. 12. Безсмертна сила ченців – убозтво, що несе хрест; грошолобство згубне для них, бо загороджує перед ними Царство Небесне.

13. Добрий дар ченцеві – невинність, яка з Іллею на колісниці підносить його на небо. Сила невинності – стриманість у їжі; чернець, який впивається вином, осквернює плоть свою. 14. Сльози, що проливаються з очей, – дерево життя, що росте у висоту смиренномудрості. Чернець, який їх набув, погне добрий плід. (...) 17. Ченця, який з чистим серцем проказує нічні молитви, чує Господь, вдень

Мал. 5. Св. Аверкій, єпископ Ієрапольський. На іконі зображено чудодійне моління святителя.

же робить його світлим, як день, все більше і більше просвітлюючи його. 18. У гордині ченця не спочине Господь; в смиренномудрості ж його поселиться Дух Святий. 19. Хітон ченця (не тканый, а духовний) нехай ніколи не буде очерненим. Такий чернець опівночі увійде разом із Женихом [Спасителем] до чертогу. 20. Щоб зустріти Жениха, припаси, чернець, оливи, бо якщо не матимеш що долити до світильника, щоб ясно горів, то залишишся поза чертогом разом з нерозумними дівами.

21. Янгольське життя ченця нехай спопеляє гріхи й безнастанно приносить благі плоди покаяння. 22. Життя ченця нехай накладе печать умертвіння похоті на всі члени його: взірець для нього – життя Іоанна Предтечі. 23. Збурення бісівське нехай оминає ченців; тиша янгольська хай торжествує в них. Коли находить буря бісівська, стримуй, чернець, гнів свій, бо життя твоє завжди повинно бути облічене в ризу лагідності й терпіння. 24. Чернець, який горить духом (ревності до Бога), – проганяє бісів; а чернець, який змагається з братом через гордовите суперництво, прикликає до себе диявола. 25. Сонце нехай не заходить у гніві твоєму, а твій недоладний крик, що виходить з роздратованої гортані твоєї, хай не порушує спокою братів.(...)

31. Нездоланний щит ченця – янгольські співи на його вустах;

погибель – сон, миліший йому, ніж співи. 32. Скарб ченця – добровільна вбогість; чернець, який в неї зодягнувся, – Божественний. На небі збирай собі скарб, бо там – нескінченні віки насолоди. (...) 35. Чернець, який не дбає про своє черево й не любить вина, стає подібним до Янголів. (...) 37. Найгірше для ченця – впасти в гріх; він поїдає усе добро ченця, як вогонь соломі. 38. Чернець, подолавши світ, стає співбесідником Христа, а пов’язаний мирськими ділами не вгодний Владиці Христові. (...) 41. Дорогоцінність для ченця – послух; хто набув його, того почує Господь. (...) 43. Нехай чернець з власної волі голодує, щоб упокорити земне тіло і вознести небожителю – душу. 44. Нехай чернець віщує словеса істини; брехні ж хай не знають вуста його. (...) 47. Чернець, який порушує піст, подібний до того, хто підкопує основу стовпа, на якому живе. (...) 111. Завжди пам’ятай про смерть – і спокуса ніколи не доведе тебе до падіння” [5, с. 573-579].

Як бачимо, аскетична дидактика Св. Єфрема Сирина є проникливою, з яскравими апофатичними мотивами. В антропології преподобний майстерно підкреслює насамперед свободу людини; в ній він вбачає основу відповідальності, основу подвигу [121, с. 79]. Чернеча практика у його розумінні – це перемога над потребою, перемога над природою, звільнення від “влади зірок” та стихій. І саме питання – чи є свобода – доводить її буття, оскільки самі “питання й пошукування постають зі свободи” [7, с. 393]. Зрештою, “Подвижницькі настанови” Св. Єфрема в межах аскетологічної традиції демонструють високий рівень образності, художнього й метафоричного синтезу, і в цілому – віровчительну гідність.

Повертаючись до розгляду сирійських “божественних пасовищ”, доречно зазначити, що у VI – першій половині VII ст. високий рівень киновіальної згуртованості й “життя за Статутом” був притаманний обителі, розташованій на Корифській горі, де подвизались Яків Перс, Св. Агафон, Марозаса, Св. Агріппа, Св. Давид, Св. Мекима, Св. Ула [174]. Крім високолітературних напучень Св. Єфрема, не меншого поширення, однак, зазнали (особливо у Північній Сирії) й більш лаконічні та набагато конкретизованіші “Правила чернечі” авви Раббули.

Для порівняння процитуємо ряд пунктів з цих сирійських киновіальних Правил. “1. Перш за все ченці повинні мати пересторогу, щоб жінки жодним чином не входили в їх монастир. 2. Браття не входять у міста, лише [як виключення] брат, який завідує зовнішніми справами, дотримуючись чину чистоти [незайманості]. 3. Брат цей, заходячи у

Мал. 6. Св. Марон. Ікона XVII ст. у візантійському стилі.

село або до міста, не зупиняється там у домах і не ночує з мирянами, а лише в церкві чи монастирі, якщо такий існує неподалік. 4. Ченці не повинні пити вина, щоб не лихословити; вони повинні особливо піклуватись про те, щоб нічого не купувати й не пити. 5. Ченці не відпускають собі [довге] волосся; не надягають залізних вериг і не носять їх, крім затворників, котрі не виходять [із затвору] в жодному випадку. 6. Брати, які завідують зовнішніми справами монастиря, при виході з нього по цих справах не мусять одягати своїх волосяних одяг; жоден брат поза монастирем не повинен їх одягати, щоб не принизити достоїнстві чернечого одягу. 7. Ніхто з ченців не повинен носити елей [з монастиря], особливо для жінок; якщо хтось з них має із собою “благословення”, то мусить віддавати людям і якщо мають в ньому потребу жінки, то належить передавати їм через їхніх чоловіків.

8. Пам’яті [поминання] в монастирях не повинні здійснюватись у присутності людей, одні лише брати монастиря повинні брати в них участь. 9. Ченці не купують овець, кіз, в’ючних тварин, тільки віслюка, хто в ньому має потребу, і пару волів – ті, хто обробляє лани. 10. Книги, чужденні вірі Церкви, не повинні мати місця в монастирях. Товарів покупних або для продажу не повинно бути в монастирях, за виключенням необхідного, без ласощів. 11. Ніхто з братів монастиря не володіє будь-якою річчю, як власною, крім тих [речей], що належать общині і що під владою [контролем] настоятеля. 12. Настоятелі не дозволяють браттям приймати своїх батьків або виходити до них, щоб не слабнули [духом]. 13. Під приводом хвороби браття не залишають своїх монастирів, щоб вештатись селами та містами; але переносять свої випробування [іскуси] всередині своїх монастирів заради [в ім’я] Бога. 14. Хай не залишають ченці того місця, де вони мешкають; хай не накликають осуду з боку інших, хай не підходять близько до міст і

Мал.7. Св. Варадат. На іконі початку XVIII ст. зображено, як сирійський самітник отримує дозвіл на здійснення аскетичного подвигу.

селищ. 15. Під приводом занять або праці, ченці не повинні нехтувати годинами, присвяченими [відведеними] богослужінню вдень і вночі. 16. Вони приймають сердечно мандрівників і не зачиняють дверей ні перед ким з братів.

17. Жоден брат не живе відокремлено, але допускається, щоб він не дозволяв випробовувати своїх справ протягом тривалого часу. 18. Жоден чернець не шукає відповіді з книги [не гадає] для кого б то не було. 19. Жоден брат, який не диякон і не священник, хай не привласнює собі [право] надання Причастя. 20. Ті, які були священиками та ченцями в монастирях і котрим доручаються церкви у містах, будуть старшими [настоятелями] в своїх монастирях, якщо вони випробувані і в змозі керувати братством. У іншому випадку вони повинні залишатись в своїх церквах. 21. Кості мучеників не повинні зберігатись в монастирях, але якими би вони не були, вони мусять бути доправлені до нас, щоб, якщо вони справжні [чудодійні], вони вшановувались би в мартиріях, а якщо несправжні, були би складені в кимитиріях. 22. Ті з ченців, які воліють зробити собі поховальні урни, хай ховають їх у землі, щоб їх ніхто не бачив. 23. Якщо брат або настоятель монастиря залишає цей світ, хай ховають його з миром лише брати монастиря; якщо їх недостатньо, вони можуть звернутись до деяких братів найближчого монастиря, але

хай не скликають вони для похорон поселян і мирян. 24. Якщо будь-хто придбав жито для використання монастирського, то не повинен за нього брати нічого зайвого; за яку ціну купив під час жнив, за таку і мусить продати. Не треба показувати жадібності на користь монастиря. 25. Ніхто не повинен приймати брата, який ходить від монастиря до монастиря без дозволу настоятеля, під начальством котрого він жив” [54, с. 318-321].

Аналіз наведеного уривку дозволяє стверджувати, що “Правила чернечі” Раббули у багатьох пунктах більш схожі з Правилами Св. Василя Великого, ніж з розлогими філософічними напученнями Св. Єфрема Сирина, а відрізняються від вимог Каппадокійського Отця, крім стислості й вибіркості тем, ще декількома важливими аспектами: значну увагу пункти регламентації звертають на зовнішній бік побуту насельників, на поведінку і вчинки, ніж на обґрунтування самих принципів та пояснення внутрішнього сенсу(змісту), мотивації аскетичних подвигів. Настанови Раббули орієнтовані майже виключно на “рядових” братів; відсутні також визначення умов прийому в обитель бажаючих, умов накладання покарань (епитимій), раціону харчування тощо [119, с. 164-165]. Разом з тим, вони у першу чергу враховують специфіку тогочасного церковного й релігійного життя християнського населення Сирії.

(Далі буде)

Джерела та література: 1. Св. Василий Великий. Подвижнические уставы подвижающимся в общежитии и в отшельничестве // Св. Василий Великий. Аскетические творения: В 2-х т. – Минск: Лучи Софии, 2010. – Т. 2. – С. 102-245; 2. Григорий Богослов, св. Увещательное послание к Геллению, о монахах // Св. Григорий Богослов. Собрание творений: В 3-х т. – Минск: Лучи Софии, 2000. – Т.1. – С. 649-650; 3. преп. Ефрем Сирий. В подражание притчам // Творения преп. Ефрема Сирина: В 8-ми т. – Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева лавра, 1910. – Т. V. – С. 105-140; 4. преп. Ефрем Сирий. Жизнь блаженного Авраама и племянницы его Марии // преп. Ефрем Сирий. Избранные творения. – Минск: Лучи Софии, 2008. – С. 35-63; 5. преп. Ефрем Сирий. Наставления монахам // Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1883. – Ч. III. – С. 543-580; 6. преп. Ефрем Сирий. О добродетели // Творения преп. Ефрема Сирина: В 8-ми т. – Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева лавра, 1909. – Т. IV. – С. 331-384; 7. преп. Ефрем Сирий. К младшему подвижнику. Поучение первое // Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1881. – Ч. I. – С. 390-395; 8. преп. Ефрем Сирий. О том, как приобретается человеком смиренномудрие. 100 глав // Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1881. – Ч. I. – С. 350-658; 9. преп. Ефрем Сирий. Похвальные слова о подвижнике Иулиане // Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1883. – Ч. III. – С. 364-398; 10. преп. Ефрем Сирий. Завещание Св. Ефрема

// Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1883. – Ч. II. – С. 5-38; 11. преп. Ефрем Сирийский. Поучительные слова к египетским монахам. Поучение 26 // Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1882. – Ч. II. – С. 187-206; 12. преп. Ефрем Сирийский. Поучительные слова к египетским монахам. Поучение 42 // Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1882. – Ч. II. – С. 264-271; 13. преп. Ефрем Сирийский. Семь деланий у монаха // Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1883. – Ч. III. – С. 641-654; 14. преп. Ефрем Сирийский. Слово второе о скончавшихся отцах // Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1881. – Ч. I. – С. 348-351; 15. преп. Ефрем Сирийский. Слово умиленное // Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина: В 3-х ч. – М.: МДА, 1881. – Ч. I. – С. 311-312; 16. Евагрий Схоластик. Церковная история / Пер. и коммент. Е.С. Кривушина. – СПб.: Алетейя, 1999. – Т. 1; Кн. I-IV. – 305 с.; 17. Житие (сирийское) Симеона Столпника, составленное учеником его Антонием. – М.: Свято-Тихоновский богословский институт, 2005. – 105 с.; 18. Житие Авраама Великого // Дестунис С. Жития святых, составленные по Четьям-Минеям и другим книгам: В 3-х т. – СПб.: Тип-ия А Фишера, 1886. – Т. I. – С. 163-202; 19. Житие Зиновия Гезиртского // Вершинский Д., прот. Месяцеслов православно-кафолической Восточной Церкви. – М.: В тип-ии Священного Синода, 1856. – С. 448-473; 20. Житие преп. Александра Сириянина. – М.: Посев, 2010. – 76 с.; 21. Житие преп. Симеона Дивногорца. – М.: Посев, 2009. – 81 с.; 22. Житие Св. Ефрема Сирина. – М.: Посев, 2012. – 95 с.; 23. Житие Симеона Юродиевого // Дестунис С. Жития святых, составленные по Четьям-Минеям и другим книгам: В 3-х т. – СПб.: Тип-ия А Фишера, 1886. – Т. II. – С. 70-131; 24. Жития святых жён в пустынях Востока. – Вятка: Губ-ая тип-ия, 1871. – XV, 328 с.; 25. Иоанн Ефесский. Церковная история // Сирийские христианские историки V-VI вв. – М.: ПСТГУ, 2012. – С. 44-193; 26. Лукиан Самосатский. Извлечения из писем // Ранние Отцы Церкви. Антология. – Брюссель: Христианин, 1967. – С. 51-74.; 27. История египетских монахов / Пер. Н.А. Кульковой. – М.: Православный Свято-Тихоновский богословский институт, 2001. – 121 с.; 28. Пигулевская Н. Анонимная сирийская хроника о времени Сасанидов (Сирийские источники по истории Ирана и Византии) // ЗИВАН, 1939. – Т.7. – С. 61-85; 29. Сергей (Спасский), архиеп. Владимирский. Месяцеслов святых, празднуемых православной Восточной Церковью. – М.: В тип-ии Священного Синода, 1891. – 802 с.; 30. Сергей (Спасский), архиеп. Владимирский. Полный месяцеслов Востока: В 2-х т. – М.: Церковно-научный центр “Православная энциклопедия”, 1997. – Т. II. – Ч. 1: Святой Восток. – 398 с.; 31. Сергей (Спасский), архиеп. Владимирский. Христианский месяцеслов. – М.: В тип-ии Священного Синода, 1903. – 704 с.; 32. Сказания о мучениках христианских, чтимых Православно-Католической Церковью. – Казань: КазДА, 1865. – XXII, 481 с.; 33. Созомен Эрмий. Церковная история Эрмия Созомена Саламинского. – СПб.: Тип-ия А. Фишера, 1851. – 636 с.; 34. Феодор Чтец. Извлечение из “Церковной истории” Феодора Чтеца // Филосторгий. Сокращение “Церковной истории” // Церковные историки IV-V веков / Пер. с древнегреч. В.А. Дорофеевой. – СПб.: РОССПЭН, 2007. – С. 198-218; 35. Феодорит Кирский, блаж. История боголюбцев, или Повествования о святых подвижниках с прибавлением “О Божественной любви” / Вступ. статья и нов. предисл. А.И. Сидорова. – М.: Православный паломник, 2003. – 310 с.; 36. Феодорит, епископ Кирский. Церковная история. – М.: Российская политическая энциклопедия; Православное товарищество “Колокол”, 1993. – 239 с.; 37. Фома Маргский, еп. История монахов // Сирийские христианские историки V-VI вв. –

M.: ПСТГУ, 2012. – С. 255-322; 38. *Acta martyrum et sanctorum* / Ed. P. Bedja. – P.: Via dicta; Lipsiae: O. Harrassowitz, 1890. – T. 1. – 514 p.; 39. *Acta martyrum et sanctorum* / Ed. P. Bedja. – P.: Via dicta; Lipsiae: O. Harrassowitz, 1891. – T. 2. – 485 p.; 40. *Acta martyrum et sanctorum* / Ed. P. Bedja. – P.: Via dicta; Lipsiae: O. Harrassowitz, 1892. – T. 3. – 763 p.; 41. *Acta martyrum et sanctorum* / Ed. P. Bedja. – P.: Via dicta; Lipsiae: O. Harrassowitz, 1894. – T. 4. – 523 p.; 42. *Acta martyrum et sanctorum* / Ed. P. Bedja. – P.: Via dicta; Lipsiae: O. Harrassowitz, 1895. – T. 5. – 602 p.; 43. *Acta martyrum et sanctorum* / Ed. P. Bedja. – P.: Via dicta; Lipsiae: O. Harrassowitz, 1896. – T. 6. – 671 p.; 44. *Acta martyrum et sanctorum* / Ed. P. Bedja. – P.: Via dicta; Lipsiae: O. Harrassowitz, 1897. – T. 7. – 708 p.; 45. *Acta St. Guriae et Shamonaе exarata syriace a Theophilo Edesseno a Chr. 297* // Ed. I.E. Rahmani. – Romae: Edizioni liturgiche, 1899. – 331 p.; 46. *Acta St. Maris, Assyriae, Babyloniae ac Persidis secundo apostoli* / Ed. J.B. Abbeloos // AB, 1885. – Vol. 4. – VIII, 349 p.; 47. *Amphilochii. Opera omnia* / Ed. C. Combefis. – P.: Baste, 1644. – XXV, 510 p.; 48. *Ancient Syriac documents relative to the earliest establishment of Christianity in Edessa* / Ed. W. Cureton. – L.: S.O.V., 1864. – 420 p.; 49. *Aphraatis sapientis persae demonstrationes. Textum syriacum vocalium signis instruxit, latine vertit, notis illustravit D. Joannes Parisot*: In 2 t. – P.: Sitene, 1894. – T.1: *Demonstrationes I-XXII*; 50. *Aphraatis sapientis persae demonstrationes. Textum syriacum vocalium signis instruxit, latine vertit, notis illustravit D. Joannes Parisot*. – In 2 t. – P.: Sitene, 1907. – T.2: *Demonstratio XXIII de Acino*; 51. *Aphrahat. The Homilies* / Ed. W. Wright. – L.: A. Faber, 1869. – XV, 631 p.; 52. *Assemani S.E. Acta sanctorum martyrum orientalium et occidentalium*. – Romae: T.V., 1748. – Vol. I. – XII, 863 p.; 53. *Assemani S.E. Acta sanctorum martyrum orientalium et occidentalium*. – Romae: T.V., 1748. – Vol. II. – XXII, 776 p.; 54. *Assemani S.E. Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana*. – Romae: T.V., 1719. – T. I. *De scriptoribus syris orthodoxis*. – XVI, 720 p.; 55. *Assemani S.E. Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana*. – Romae: T.V., 1719. – T. II. *De scriptoribus syris monophysitis*. – X, 681 p.; 56. *Assemani S.E. Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana*. – Romae: T.V., 1719. – T. III. *De scriptoribus syris nestorianis*. – V, 705 p.; 57. *Bedjan P. Liber Superiorum seu historia monasteriorum auctore Thoma, episcopo Margensi*. – P.: Desclède Brouwer, 1901. – 328 p.; 58. *Brooks E.W. Lives of the eastern saint* // *Patrologia Orientalis*. – P.: F. Pineli, 1923. – T. 17. – fasc. 1; 59. *Brooks E.W. Lives of the eastern saint* // *Patrologia Orientalis*. – P.: F. Pineli, 1924. – T. 18. – fasc. 4; 60. *Brooks E.W. Lives of the eastern saint* // *Patrologia Orientalis*. – P.: F. Pineli, 1924. – T. 19. – fasc. 2; 61. *Budge E.A.W. The Histoires of Rabban Hormisd of the Persian and Rabban Bar-Idta. The Syriac texts ed. with English translation*: In 2 t. – L.: Tames and Hudson, 1902. – T.1: *Syriac texts*. – X, 411 p.; 62. *Chronica minora*: In 3 t. – P.: OFM, 1903-1905. – T. I. – XXVI, 206 p.; 63. *Chronica minora*: In 3 t. – P.: OFM, 1903-1905. – T. II. – 189 p.; 64. *Chronica minora*: In 3 t. – P.: OFM, 1903-1905. – T. III. – 194 p.; 65. *Chronicon civile et ecclesiasticum anonymi auctoris* / Ed. by E.I. Rahmani. – Mons Libanus, 1904. – XV, 537 p.; 66. *Chronicon Edessenum* // *Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana*. – Romae: T.V., 1719. – T. I. – P. 371-414; 67. *Cureton W. Ancient syriac documents*. – L; Edinburg: Groot, 1864. – XXXI, 618 p.; 68. *St. Ephithanius. Adversus Haereses* // *Migne J.-P. Cursus completus patrologiae. SG. Corpus hystoires*. – P.; Lipsiae: B.G. Teubner, 1847. – T. 42. – Col. 757-995; 69. *Ephraem. Carmina Nisibena* / Ed. G. Bickell. – Lipsiae: G. Hartmann, 1886. – XVIII, 273 p.; 70. *Ephraem. Hymni et sermones* / Ed. Th.J. Lamy: In 4 t. – Mechliniae: TIM, 1882-1902. – T. I. – XXV, 358 p.; 71. *Ephraem. Hymni et sermones* / Ed. Th.J. Lamy: In 4 t. – Mechliniae: TIM, 1882-1902. – T. II. – 313 p.; 72. *Ephraem. Hymni et sermones* / Ed. Th.J. Lamy: In 4 t. – Mechliniae: TIM, 1882-1902. – T. III. – 411 p.; 73. *Ephraem. Hymni et sermones* / Ed. Th.J. Lamy: In 4 t. – Mechliniae: TIM,

1882-1902. – T. IV. – 342 p.; 74. Ephraem. Opera omnia quae extant graece / Ed. J.S. Assemani: In 3 t. – Romae: Edizioni liturgiche, 1732-1746. – T. I. – XXII, 465 p.; 75. Ephraem. Opera omnia quae extant graece / Ed. J.S. Assemani: In 3 t. – Romae: Edizioni liturgiche, 1732-1746. – T. II. – 417 p.; 76. Ephraem. Opera omnia quae extant graece / Ed. J.S. Assemani: In 3 t. – Romae: Edizioni liturgiche, 1732-1746. – T. III. – 388 p.; 77. Ephraem. Opera omnia quae extant syriace / Ed. P. Mobarrek: In 3 t. – Romae: Edizioni liturgiche, 1737-1743. – T. I. – XIX, 526 p.; 78. Ephraem. Opera omnia quae extant syriace / Ed. P. Mobarrek: In 3 t. – Romae: Edizioni liturgiche, 1737-1743. – T. II. – 474 p.; 79. Ephraem. Opera omnia quae extant syriace / Ed. P. Mobarrek: In 3 t. – Romae: Edizioni liturgiche, 1737-1743. – T. III. – 487 p.; 80. St. Ephraemi Syri in Genesim et in Exodem Commentarii interpretat, est R.M. Tonneau // CSChO. Scriptores syri. – Louvain: Dors, 1955. – T. 71. – 361 p.; 81. St. Ephraemi Syri in Genesim et in Exodem Commentarii interpretat, est R.M. Tonneau // CSChO. Scriptores syri. – Louvain: Dors, 1955. – T. 72. – 334 p.; 82. St. Ephraims prose refutations of Mani, Marcion and Bardaisan / Ed. C.W. Mitchell: In 2 t. – L.: British Museum, 1912. – T. I. – XXIII, 602 p.; 83. St. Ephraims prose refutations of Mani, Marcion and Bardaisan / Ed. C.W. Mitchell: In 2 t. – L.: British Museum, 1921. – T. II. – 586 p.; 84. Euagrios. Ecclestike historia // Patrologiae Cursus Completus: Series Graeca / Migne J.-P. Cursus completus patrologiae. SG. Corpus histores. – P.; Lipsiae: B.G. Teubner, 1847. – T. 86. – Part. 2. – Col. 2405-2906; 85. Gregorii Barhebraei. Chronicon ecclesiasticum / Ed. J.B. Abbeloos et T.I. Lamy: In 3 t. – P.-Lovanii: F. Barg, 1872. – T. I. – XVIII, 259 p.; 86. Gregorii Barhebraei. Chronicon ecclesiasticum / Ed. J.B. Abbeloos et T.I. Lamy: In 3 t. – P.-Lovanii: F. Barg, 1874. – T. II. – 214 p.; 87. Gregorii Barhebraei. Chronicon ecclesiasticum / Ed. J.B. Abbeloos et T.I. Lamy: In 3 t. – P.-Lovanii: F. Barg, 1877. – T. III. – 230 p.; 88. Gregorius Nissenus. Vita atque Encomium S.P.N. Ephraemi Syri // Migne J.-P. Patrologia cursus completes seu Bibliotheca universalis omnium S.S. Patrum, Doctorum Scriptorum que ecclesiasticorum. Series Graecia. – Lipsiae: B.G. Teubner, 1859. – T. 46. – Col. 819-850; 89. Hieronimus. Vitae partum // Migne J.-P. Cursus completus patrologiae. SL. Corpus histores. – P.; Lipsiae: B.G. Teubner, 1846. – T. 30. – Col. 510-635; 90. Holy Women of the Syrian Orient / Ed. by S.P. Brock and S.A. Harvey. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 2005. – 346 p.; 91. Joannis, episcopi Ephesisyri monophysitae Commentarii de beatis orientalibus / Latine verterunt W.J. van Douwen et J.P.N. Land. – Amstelodami: Or. Bn. Bollandini, MDCCLXXXIX. – XXXIX, 304 p.; 92. John of Ephesus. Lives of the eastern saints / Ed. and transl. by E.W. Brooks. – P.: Firmin-Didot, 1925. – XXIII, 216 p.; 93. Lamy Th. Acta Beati Abrahae Kidunaiae Monachi Aramaice // Analecta Bollandiana. – P.; Bruxellus: B.B., 1891. – T. 10. – fasc. 1. – P. 5-49; 94. Mercati S. St. Ephraem Syri. Opera. – Romae: Sollo, 1915. – T.1. – fasc. I. – 331 p.; 95. Mingana A. Woodbrooke Studies. Christian Documents in Syriac, Arabic, and Garshuni with a critical apparatus. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1927. – Vol. 1. – XV, 618 p.; 96. Mingana A. Woodbrooke Studies. Christian Documents in Syriac, Arabic, and Garshuni with a critical apparatus. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1928. – Vol. 2. – VII, 544 p.; 97. Mingana A. Woodbrooke Studies. Christian Documents in Syriac, Arabic, and Garshuni with a critical apparatus. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1929. – Vol. 3. – IX, 581 p.; 98. Mingana A. Woodbrooke Studies. Christian Documents in Syriac, Arabic, and Garshuni with a critical apparatus. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1930. – Vol. 4. – XII, 478 p.; 99. Mingana A. Woodbrooke Studies. Christian Documents in Syriac, Arabic, and Garshuni with a critical apparatus. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1932. – Vol. 5. – X, 615 p.; 100. Mingana A. Woodbrooke Studies. Christian Documents in Syriac, Arabic, and Garshuni with a critical apparatus. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1933. – Vol. 6. – XIV, 552 p.; 101. Moesinger

G. Acta SS. Martyrum Edessenorum Sarbelii, Barsimaei. – Deniponti: DORT, 1874. – III, 209 p.; 102. Payne-Smith R.P. Thesaurus syriacus: In 2 t. – Oxonii: RUT, 1901. – T. I. – 344 p.; 103. Payne-Smith R.P. Thesaurus syriacus: In 2 t. – Oxonii: RUT, 1901. – T. II. – 365 p.; 104. Peeters P. Bibliotheca hagiographica orientalis. – Bruxell: B.B., 1910. – XVII, 491 p.; 105. Rahmani E.I. Acta sanctorum cinfessorum Guriae et Shamonaе exarta syriac lingua a Theophilo Edesseno a Chr. 297. – Romae: B.D., 1899. – XXXII, 524 p.; 106. Ruihart Th. Acta primorum martyrum sincera et selecta. – Ratisbonae: O. Brin, 1859. – X, 510 p.; 107. Sancti partis nostris Jacobi, episkopi Nisibeni sermones / Ed. N. Antonelli. – Roma: OFM, 1756. – 384 p.; 108. Sasse F. Prolegomena in Aphraatis sapientis persae sermones homileticos. – Lipsiae: B und D, 1878. – XXXI, 415 p.; 109. Simeon bar Sabba'e. Praefatus est'textum syriacum vocalium signis instruxit latine vertit, notis illustravit M. Kmosko // PS, 1907. – T.2. – 561 p.; 110. Sozomenus. Histoire Ecclesiastique // Patrologiae Cursus Completus: Series Graeca / Migne J.-P. Cursus completus patrologiae. SG. Corpus histoires. – P.; Lipsiae: B.G. Teubner, 1853. – T. 67. – Col. 843-1630; 111. Socrates. Histoire Ecclesiastique // Patrologiae Cursus Completus: Series Graeca / Migne J.-P. Cursus completus patrologiae. SG. Corpus histoires. – P.; Lipsiae: B.G. Teubner, 1853. – T. 67. – Col. 28-842; 112. The chronicle of Joshua the Stylite, composed in Syriac A.D. 507 // Ed. W. Wright. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1882. – 209 p.; 113. The story of Ahikar from the Syriac, Arabic, Armenian, Ethiopic, Greek and Slavonic / Vers. by P.G. Conybeare, J. Rendel Harris and A. Smith Lewis. – L.: John Murray, 1898. – XXIV, 591 p.; 114. The Syriac chronicle known as that of Zacharias of Mitylene / Ed. F.J. Hamilton and E.W. Brooks. – L.: John Murray, 1899. – XIX, 593 p.; 115. Thomas Margensis. The Historia monastica of Thomas Bishop of Marga A.D. 840 / Ed. from Syriac manuscripts in the British Museum and other Libraries by E.D.W. Budge: In 2 t. – L.: Adam and Charles Blak, 1893. – T.1: The Syriac text, introduction etc. – 332 p.; 116. Thomas Margensis. The Historia monastica of Thomas Bishop of Marga A.D. 840 / Ed. from Syriac manuscripts in the British Museum and other Libraries by E.D.W. Budge: In 2 t. – L.: Adam and Charles Blak, 1893. – T.2: The English translation. – 581 p.; 117. Zacharias Rhetor. Histoire Ecclesiastique // Patrologiae Cursus Completus: Series Graeca / Migne J.-P. Cursus completus patrologiae. SG. Corpus histoires. – P.; Lipsiae: B.G. Teubner, 1847. – T. 85. – Col. 1145-1178; 118. Алексей (Кузнецов), иером. Юродство и столпничество: Религиозно-психологическое исследование. – СПб.: СПбДА, 1913. – X, 410 с.; 119. Анатолий (Грисюк), иером. Исторический очерк сирийского монашества до половины VI века. – К.: Тип-ия Акц. Об-ва "Пётр Барский в Киеве", 1911. – XVI; 120. Бабаханов И., свящ. Сиро-халдейцы, их история и жизнь, по рассказу одного из них // Христианское Чтение, 1899. – № 6 (июнь). – С. 559-634; 121. Барсов Н.И. Ефрем Сирийский как проповедник // Христианское Чтение, 1866. – № 4. – С. 72-114; 122. Болотов В.В. Житие блаж. Афу, епископа Пемджского // Христианское Чтение, 1886. – № 3. – С. 81-104; 123. Болотов В.В. Житие блаж. Афу, епископа Пемджского // Христианское Чтение, 1886. – № 4. – С. 75-97; 124. Болотов В.В. Из истории церкви сиро-иерусалимской // Христианское чтение, 1899. – № 1 (январь). – С. 801-834; 125. Болотов В.В. Из истории церкви сиро-иерусалимской // Христианское чтение, 1899. – № 2 (февраль). – С. 714-738; 126. Болотов В.В. Из истории церкви сиро-иерусалимской // Христианское чтение, 1899. – № 3 (март). – С. 750-772; 127. Болотов В.В. Из истории церкви сиро-иерусалимской // Христианское чтение, 1899. – № 4 (апрель). – С. 804-825; 128. Болотов В.В. Из истории церкви сиро-иерусалимской // Христианское чтение, 1899. – № 5 (май). – С. 710-732; 129. Болотов В.В. Из истории церкви сиро-иерусалимской // Христианское чтение, 1899. – № 6 (июнь). – С. 690-716; 130. Болотов В.В. Из истории церкви сиро-

иерусалимской // Христианское чтение, 1900. – № 1 (январь). – С. 570-593; 131. Болотов В.В. Из истории церкви сир-иерусалимской // Христианское чтение, 1900. – № 3 (март). – С. 685-707; 132. Большаков О.Г. Средневековый город Ближнего Востока. VII – середина XIII в.: Социально-экономические отношения. – М.: Восточная литература; РАН, 2001. – 344 с.; 133. Браун П. Тіло і суспільство. Чоловіки, жінки і сексуальне зречення в ранньому християнстві / П. Браун. – К.: Мегатайт, 2003. – 520 с.; 134. Гурьев П. Федор Мопсуетский. – М.: МДА, 1890. – VII, 358 с.; 135. Гусев Д. Святой Феофил Антиохийский. – Казань: КазДА, 1898. – XV, 311 с.; 136. Гарнак А. фон. Монашество. Его идеалы и его история. – СПб.: Тип-ия А. Сабурова, 1906. – 128 с.; 137. Дьяконов А.П. К истории сирийского сказания о св. мар Евгене // Христианский Восток, 1922. – Т.6. – С. 130-158; 138. Дьяконов А.П. Иоанн Ефесский и его церковно-исторические труды. – СПб.: Изд-во Олега Абышко, 2006. – 656 с.; 139. Зарин С. Мученичество и аскетизм // Странник, 1911. – № 3. – С. 9-25; 140. Керамевс П. Симеон Дивногорец как гимнограф и песнопевец // Византийский временник, 1894. – Т. I. – С. 141-150; 141. Климяк И. Иаков Афрат. Его жизнь, творения и учение // Учёно-богословские и церковно-проповеднические опыты студентов Киевской Духовной Академии LXIII курса 1910 года. – К.: КДА, 1911. – С. 253-384; 142. Крымский А., Агтая М. Семь спящих отроков Эфесских // Труды по востоковедению, издаваемые Лазаревским институтом восточных языков. – М.: Лазаревский институт, 1914. – Вып. 41. – С. VII-XXV; 143. Лопухин А. Несториане или сирохалдеи, их происхождение, история, теперешнее состояние и стремление к православию. – СПб.: СПбДА, 1898. – V, 231 с.; 144. Лопухин А. Обращение сир-халдейских несториан в лоно Православной Церкви. – СПб.: СПбДА, 1898. – VIII, 197 с.; 145. Мещерская Е.Н. Легенда об Авгаре – раннесирийский литературный памятник. – М.: АН СССР, 1984. – 205 с.; 146. Мещерская Е.Н. Легенда об Авгаре и апотропеические тексты на греческом языке // Палестинский сборник, 1978. – Вып. 26 (89). – С. 98-113; 147. Мещерская Е.Н. Патерики в сирийской письменности // Палестинский сборник, 1987. – Вып. 29 (92). – С. 22-27; 148. Мурьянов М.Ф. Золотой пояс Шимона // Византия. Южные славяне и Древняя Русь. Западная Европа. – М.: Наука, 1984. – С. 191-210; 149. Пайкова А.В. Легенды и сказания в памятниках сирийской агиографии // Палестинский сборник, 1990. – Вып. 30 (93). – 130 с.; 150. Пайкова А.В. Тунисская версия легенды о семи спящих отроках Эфесских // Палестинские памятники и проблемы истории культуры народов Востока. – М.: АН СССР, 1983. – С. 165-174; 151. Пигулевская Н. Восстание в Хузистане при Хосрове I // КСИВ, 1952. – № 4. – С. 1-24; 152. Пигулевская Н. Жизнь Сахдоны (Из истории несторианства VII в.) // ЗКВ, 1928. – № 3. – С. 91-108; 153. Пигулевская Н. Маздакитское движение // ИАН СССР. Отделение истории и философии, 1944. – Вып. 4. – С. 171-181; 154. Пигулевская Н.В. Культура сирийцев в средние века. – М.: Наука, 1979. – 251 с.; 155. Пигулевская Н.В. Мар Аба I: К истории сирийской культуры VI в н.э. // Советское востоковедение, 1947. – Вып. V. – С. 73-84; 156. Пигулевская Н.В. Месопотамия на рубеже V-VI вв. н.э. Сирийская хроника Нешу Стилита как исторический источник // ТИВАН, 1940. – Вып. 31. – 176 с.; 157. Пигулевская Н.В. Сирийская легенда об Александре Македонском // Палестинский сборник, 1952. – Вып. 3 (66). – С. 61-94; 158. Пигулевская Н.В. Сирийская средневековая историография. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2011. – 832 с.; 159. Пигулевская Н.В. Сирийский законник: История памятника // Ученые записки ЛГУ, 1952. – № 128. Серия: Востоковедческие науки. – Вып. 3. – С. 51-74; 160. Пигулевская Н.В. Сирийский текст и греческий перевод Мартирия Тарбо // Пигулевская Н.В. Ближний Восток. Византия. Славяне. – Л.: Наука, 1976. – С. 222-227;

161. Пигулевская Н.В. Хроника Псевдо-Дионисия Тельмахрского // Пигулевская Н.В. Ближний Восток. Византия. Славяне. – Л.: Наука, 1976. – С. 119-128; 162. Пигулевская Н.В. Шапур II и советник Гухиштазад // Ближний и Средний Восток: Сб. ст. в честь 70-летия И.П. Петрушевского. – М.: АН СССР, 1968. – С. 97-111; 163. Пигулевская Н.В. Эдесская хроника // Палестинский сборник, 1959. – Вып. 4 (67). – С. 79-96; 164. Понамарёв А. Легенда о св. Алексее в сирийской и славяно-русской редакциях его Жития // Живая старина, 1890. – Вып. 2. – С. 195-207; 165. Райт В. Краткий очерк истории сирийской литературы / Под ред. и с доп. П.К. Коковцова. – СПб.: В. Савукова, 1902. – XIII, 292 с.; 166. Сладкопевцев П. Древние Сирийские обители и прославившие их святые подвижники. – СПб.: Тип-ия ИППО, 1902. – Вып. I. – 316 с.; 167. Сладкопевцев П. Древние Сирийские обители и прославившие их святые подвижники. – СПб.: Тип-ия ИППО, 1902. – Вып. II. – 292 с.; 168. Спасский А. Сиро-халдейские несториане и присоединение к Православной Церкви // Богословский вестник, 1898. – № 5 (май). – С. 61-95; 169. Терновский С.А. Очерки из церковно-исторической географии Области восточных патриархов Православной Церкви до IX века. – Казань: Типо-лит. Императорского университета, 1899. – Вып. 1. – 340 с.; 170. Тер-Петросян Л.А. О значении предисловия к сборнику Маруты Майферкатского // Древний Восток (Ереван), 1976. – Вып. 2. – С. 241-256; 171. Тер-Петросян Л.А. Сборник Маруты Майферкатского как историко-литературный памятник: Автореф. дис. канд. филол. наук. – Л.: ЛГУ, 1972. – 26 с.; 172. Урбина И.О. де. Сирийская патрология. – М.: ПСТГУ, 2011. – 283 с.; 173. Успенский Ф.И. Археологические памятники Сирии // Известия Русского Археологического института в Константинополе, 1902. – Т. VII. – Вып. 2-3. – 302 с.; 174. Хитрово М. Жизнь пустынных отцов. – СПб.: СПбДА, 1898. – 335 с.; 175. Шафф Ф. История Христианской Церкви: В 7-ми т. – СПб.: Библиополис, 2007. – Т. III. Никейское и посленикоевское христианство. От Константина Великого до Григория Великого. 311-590 г. по Р.Х. – 688 с.; 176. Шестаков С. Житие Симеона Дивногорца в его первичной редакции // Византийский временник, 1908. – Т. XV. – Вып. 2. – С. 332-345; 177. Шафф Ф. История Христианской Церкви: В 7-ми т. – СПб.: Библиополис, 2007. – Т. III. Никейское и посленикоевское христианство. От Константина Великого до Григория Великого. 311-590 г. по Р.Х. – 688 с.; 178. Шифман И.Ш. Сирийское общество эпохи принципата (I-III вв. н.э.). – М.: АН СССР, 305 с.; 179. Ashbrook-Harvey S. The sense of a stylite: Perspectives on the Elder // ViC, 1988. – № 42. – P. 376-394; 180. Ashtor E. A social and economic history of the Near East in the middle age. – L.: O. Pratt, 1976. – XI, 478 p.; 181. Atiya A.S. A History of Eastern Church. – L.: Exploration Fund, 1850. – XVII, 471 p.; 182. Vaarda T. The Gospel Quotations: Aphrahat's Text of the Fourth Gospel. – Amsterdam: Sati, 1975. – XI, 315 p.; 183. Bellinger A.R., Welles C.B. A Third century contract of sale from Edessa in Osrhoene // YCS, 1935. – Vol. 5. – P. 93-154; 184. Bettolo P. Syriac Literature // Patrology. The Eastern Fathers / Ed. A. Di Berardino. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 2006. – P. 407-490; 185. Blum G. Mysticism in the Syriac tradition // ViC, 1906. – № 5. – P. 310-334; 186. Brock S. Early Syriac Asceticism // Numen, 1973. – № 20. – P. 1-19; 187. Burkitt F.C. Early Christianity outside the Roman Empire. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1899. – XXI, 610 p.; 188. Burkitt F.C. Early eastern Christianity St. Margaret's lectures on the syriac speaking church. – L.: Egypt Exploration Fund, 1904. – XI, 569 p.; 189. Butler C. The Lausiac of Palladius. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1898. – XXI, 309 p.; 190. Dom Connolly A., Burkitt F.C. Aphraates and monasticism // The journal of theological studies, 1905. – № 10 (october). – P. 10-36; 191. Downey C. A history of Antioch in Syria from Seleucus to the arab conquest. – Princeton: Univ. Press, 1961. – XV, 509 p.; 192. Issawi Ch.

The economic history of the Middle East. – Chicago: Univ. Press, 1966. – XV, 420 p.; 193. Fischer W.B. The Middle East. – L.: O. Pratt, 1950. – XXVII, 618 p.; 194. Ghirsham R. Iran from the Earliest Times to the Islamic Conquest. – L.: Ark Paperbacks, 1954. – 605 p.; 195. Harvey S.A. Women in Early Syrian Christianity // Images of Women in Antiquity, 1987. – № 5. – P. 288-298; 196. Hitti P.H. History of Syria, including Lebanon and Palestine. – L.: Ark Paperbacks, 1951. – 707 p.; 197. Joseph J. The Nestorians and their Muslim Neighbours. – Princeton: Univ. Press, 1961. – 328 p.; 198. Jones A.H.M. The cities of the Eastern Roman provinces. – Oxf.: Oxford Univ. Press, 1937. – XIV, 536 p.; 199. Lagarde P. de. Analecta syriaca. – L.: Penn State Press, 1855. – 443 p.; 200. La Monte J.L. The communal movement in Syria // Haskins Anniversary Essays. – Cambr; Mass.: ZOT, 1929. – P. 35-72; 201. Levene A. The Early Syrian Fathers on Genesis. – L.: Taylor's Foreign Press, 1951. – XIV, 386 p.; 202. Musurillo H. The Problem of Ascetical Fasting in the Greek Patristic Writings // Traditio, 1956. – № 12. – P. 1-64; 203. Murray R. Symbol of Church and Kingdom: A Study in Early Syrian Tradition. – Cambr.: Cambridge Univ. Press, 1975. – 504 p.; 204. Murray R. The Exhortation to Candidates for Ascetical Vows at Baptism in the Ancient Syrian Church // New Testament Studies, 1974-1975. – 3 21. – P. 59-80; 205. Moberg A. The Book of the Himyarites. – Lund; Leipzig: S.O.F., 1924. – XII, 415 p.; 206. Nau F. Hagiographie syriaque. – L.: Athlone Press, 1902. – IX, 478 p.; 207. Neale I. History of the holy Eastern Church. – L.: Egypt Exploration Fund, 1850. – XVII, 471 p.; 208. Overbeck J.J. St. Ephelemi Syri, Rabulac episcopi Edesseni, Balaei aliorumque opera selecta. – Oxonii: Sonos, 1865. – V, 315 p.; 209. Ruffuer H. The Fathers of the Desert: In 2 vol. – N.Y.: Crossroad, 1850. – Vol. I. – XXXII, 516 p.; 210. Ruffuer H. The Fathers of the Desert: In 2 vol. – N.Y.: Crossroad, 1850. – Vol. II. – XXXII, 610 p.; 211. Segal J.B. The diacritical point and the accents in Syriac. – Oxf.: Oxford Univ. Press, 1953. – XI, 463 p.; 212. Taylor I. Ancient Christianity: In 2 vol. – L.: Egypt Exploration Fund, 1844. – Vol. I. – XIX, 591 p.; 213. Torrey Ch. C. A Syriac Parchment from Edessa in the year 243 A.D. // ZS, 1935. – Bd. 10. – P. 33-45; 214. Vine A.R. The Nesiorian Churches. – L.: Egypt Exploration Fund, 1937. – XIV, 503 p.; 215. Vööbus A. A history of Asceticism in the Syrian Orient. A Contribution to the History of Culture in the Near East: In 3 t. – Louvain: G.T.U., 1958. – T.I. – 390 p.; 216. Vööbus A. A history of Asceticism in the Syrian Orient. A Contribution to the History of Culture in the Near East: In 3 t. – Louvain: G.T.U., 1960. – T.II. – 411 p.; 217. Vööbus A. A history of Asceticism in the Syrian Orient. A Contribution to the History of Culture in the Near East: In 3 t. – Louvain: G.T.U., 1988. – T.III. – 376 p.; 218. Vööbus A. Discovery of new manuscript sources for the biography of Simeon the Stylite. – Louvain: G.T.U., 1985. – IX, 567 p.; 219. Wallis-Budge E.A. The Book of Governors. – L.: Egypt Exploration Fund, 1893. – Vol. I. – XII, 381 p.; 220. Wallis-Budge E.A. The Book of Governors. – L.: Egypt Exploration Fund, 1893. – Vol. II. – 324 p.; 221. Wensinck A.J. Legends of eastern saint, chiefly from syriac sources. – Leyden: ROT, 1912. – Vol. I: The Story of Archelidos. – XXIII, 315 p.; 222. Wensinck A.J. Legends of eastern saint, chiefly from syriac sources. – Leyden: ROT, 1912. – Vol. II: The Story of Archelidos. – VIII, 286 p.; 223. Wigram W.A. An Introduction to the History of the Assyrian Church (100-640 A.D.). – L.: Egypt Exploration Fund, 1910. – XIX, 868 p.; 224. Wigram W.A. The Assyrians and their Neighbours. – L.: Egypt Exploration Fund, 1929. – XIII, 505 p.; 225. Wigram W.A. The Separation of the Monophysites. – L.: Penn State Press, 1923. – XXIV, 441 p.